

Arhitekturna politika Slovenije

ARHITEKTURA ZA LJUDI

Avgust 2017

Vsebina

Uvod

1	KAKOVOSTNA ARHITEKTURA	8
1.1	Opredelitev kakovosti	8
1.1.1	Varnost, zdravje in kakovost tehnične izvedbe (trdnost)	8
1.1.2	Uporabnost (funkcionalnost).....	9
1.1.3	Estetika	9
1.2	Arhitektura za ljudi	9
1.3	Celostno ohranjena arhitekturna dediščina za kulturno identiteto skupnosti	10
1.4	Povezovalna moč arhitekture	10
1.5	Država kot vlagatelj naj bo zgled kakovosti.....	10
2	PAMETNA RAST	12
2.1	Učinkovita sistemska zakonodaja na področjih kulture, prostora in gradnje	12
2.2	Institucionalna ureditev poklica in dejavnosti	13
2.3	Javna naročila.....	15
2.3.1	Javno naročanje arhitekturnih storitev.....	15
2.3.2	Merila in smernice za naročanje arhitekturnih storitev	16
2.3.3	Arhitekturni in urbanistični natečaji	16
2.4	Arhitektura kot raziskovalna in razvojna dejavnost	17
3	TRAJNOSTNI RAZVOJ.....	19
3.1	Prispevek arhitekture k trajnostnemu razvoju	19
3.2	Trajnostni razvoj mest in naselij	20
3.3	Prenova in prilagajanje	21
4	VKLJUČUJOČA ARHITEKTURA.....	22
4.1	Arhitektura v procesih vzgoje in izobraževanja	22
4.1.1	Vzgoja in izobraževanje.....	22
4.1.2	Vseživljenjsko učenje.....	23
4.1.3	Civilna družba in nevladne organizacije	24
4.2	Promocija arhitekture.....	24
4.2.1	Mednarodna uveljavitev in izmenjava izkušenj	24
4.2.2	Uporaba digitalnih tehnologij	24

UVOD

Evropska unija je v svojih dokumentih¹ opredelila arhitekturo kot temeljni element kulture in življenja evropskih držav. Prepoznala jo je kot tipičen primer horizontalnega značaja kulture, ki ni vključen zgolj v kulturno politiko, temveč v več javnih politik. Države so zavezane upoštevati arhitekturo in njeno kulturno razsežnost ter posebne značilnosti pri vseh zadevnih politikah, predvsem pri politikah v zvezi z gospodarsko in socialno kohezijo, trajnostnim razvojem in izobraževanjem. V večini evropskih držav je arhitektura ena od nacionalnih prioritet, saj zaobjema vse pore življenja od umetnosti do ekonomije, poklic arhitekta pa je opredeljen kot eden od sedmih strožje urejenih poklicev, ki skrbijo za javno dobro.

Pogled v slovenski prostor nam razkrije številne nesmotrne posege v prostor, ki ustvarjajo širitev razpršene gradnje in suburbanizacije, erozijo kulturne dediščine, skrb vzbujajočo okoljsko onesnaževanje, zapletanje infrastrukturnih sistemov in posledično slabe arhitekturno-urbanistične rešitve, ki ne premorejo nujne dolgoročne vizije. Z vizualnim, energetske in ekološkim onesnaževanjem povzročajo drastično zmanjšanje urejenosti in prepoznavnosti prostora ter vizualne kulture prebivalstva, šibijo nacionalno ekonomijo in naglo manjšajo dejansko vrednost prostora, s tem pa negativno vplivajo na kakovost življenja in življenjskega okolja.

V Republiki Sloveniji deluje približno 2.000 arhitektov, od tega jih je 850 vpisanih v razvid samozaposlenih na MK. Dejavnost arhitektov je v zadnjih dvajsetih letih prepuščena trgu brez ustreznih regulativ, dodaten udarec področju pa je povzročila gradbeniška kriza, zaradi katere so se tudi aktivnosti v arhitekturi skoraj prepolovile. Še leta 2007 je bilo za gradnjo ali prenovu stavb izdanih 5.900 gradbenih dovoljenj, njihova investicijska vrednost je bila 1,5 milijarde evrov, leta 2012 pa je bilo izdanih le 3.200 dovoljenj, investicijska vrednost del pa je znašala 800 milijonov evrov. Zaradi drastičnega upada dela in odsotnosti ustrezne regulacije so se cene na trgu znižale pod spodnjo mejo, kar je vplivalo na kakovost, strokovnost in družbeni ugled arhitekture, poklic pa je izgubil legitimnost zastopanja javnega interesa.

Zaradi vsega naštetega je bila arhitektura leta 2013 z Resolucijo o Nacionalnem programu za kulturo 2014–2017² prepoznana kot avtonomno področje kulture. V dosedanji slovenski kulturni politiki je bilo področje arhitekture obravnavano v okviru likovnih umetnosti, kar je glede na naravo in problematiko področja preozka rešitev. Javni interes na področju likovnih ali vizualnih umetnosti je namreč osredotočen predvsem na tisto ustvarjalnost, ki pomeni presežek pri osmišljanju vsakdanjega življenja in življenjskega okolja, vse bolj pa je jasno, da je skupen slovenski prostor kot dobrina omejen, zato se javni interes na področju arhitekture ne more omejiti zgolj na presežke, temveč je nujen splošen dvig prostorske kulture. Za doseg tega cilja so bolj kot neposredna finančna spodbuda posameznim ustvarjalcem – arhitektom potrebni ustrezni regulacijski ukrepi države.

Javni interes na področju arhitekture obsega dvig kakovosti življenja in življenjskega okolja ter uveljavljanje trajnostnega razvoja, socialne kohezije in kulturne identitete. Zagotavlja se ga z arhitekturnim, krajinskoarhitekturnim, urbanističnim in prostorskim načrtovanjem ter z oblikovanjem interierjev ob upoštevanju prostora kot omejene dobrine, vključno z ohranjanjem okolja in kulturne dediščine.

Za spremembo sedanjega stanja bo najprej treba vzpostaviti aktivne medresorske mehanizme, ki bodo omogočili, da se bo na današnje izzive slovenskega prostora odgovorilo s trajnostnim razvojem mest in podeželja, to je integriranim in ustvarjalnim pristopom, pri katerem imajo kultura, gospodarstvo, socialni vidik in okolje enakovredno vlogo. Le ob dejavnih in celovitih arhitekturnih

¹ Resolucija Evropskega sveta o arhitekturni kakovosti v mestnem in podeželskem okolju (2001/C 73/04)

² Uradni list RS, št. 99/13; NPK 2014–2017

politikah bomo čez nekaj let lahko prepoznali uspehe ne le v umetniških, kulturnih ali estetskih dimenzijah prostora, temveč tudi v ekonomskih učinkih.

Nova arhitekturna politika za večjo družbeno odgovornost posegov v prostor in višjo kakovost bivanja.

S strateškim dokumentom Arhitekturna politika **Arhitektura za ljudi** bomo uveljavili evropsko kulturno politiko s področja arhitekture in hkrati postavili okvir za dolgoročno razpravo o nacionalni arhitekturni politiki.

Cilji **Arhitekturne politike** so skladni z evropskimi razvojnimi politikami v obdobju 2014–2020³ in globalno Agendo 2030 za trajnostni razvoj.

Vsebina **Arhitekturne politike** in zlasti razvojni ukrepi se ravnajo po usmeritvah nove finančne perspektive EU, v katero vstopa tudi Slovenija, sledijo pa naslednjim razvojnim izzivom:

- kakovostna arhitektura je funkcionalna, estetska, zdrava, varna in prijetna za bivanje ter prijazna do okolja in ekonomična;
- inovativna arhitektura je spodbuda za gospodarsko rast in blaginjo ljudi;
- urejena dejavnost arhitekture je pogoj za uresničitev njene ustvarjalne in povezovalne moči;
- kulturna dediščina je aktivno vključena v današnje razvojne izzive, saj tvori jedro trajnostne družbe in nacionalne kulturne identitete;
- arhitektura javnih zgradb in javnih površin je zgled in spodbuda za javne in zasebne investicije;
- mednarodni prostor je za arhitekturo pomembno področje razvoja in priložnosti.

Arhitekturna politika ima štiri temeljne cilje: **kakovostna arhitektura, pametna rast, trajnostni razvoj in vključujoča arhitektura.**

Arhitekturni politiki bo sledila izdelava akcijskega načrta, v katerem bodo podrobneje opredeljeni ukrepi, nosilci aktivnosti in finančni učinki posameznih ukrepov. Nastanek finančnih učinkov se predvideva predvsem na področjih prenove, vzgoje in izobraževanja ter uporabe digitalnih tehnologij.

Arhitekturo opredeljujemo kot:

- **storitev:** strokovna, kulturna in gospodarska dejavnost;
- **postopek in rezultat** načrtovanja, oblikovanja oziroma konstruiranja stavb in drugih elementov grajenega okolja, ki vključuje tudi odprti prostor med objekti.

Njena značilnost je, da posamezna specializirana znanja povezuje in orkestrira v celoto, zato jo označujemo kot interdisciplinarno in generalistično stroko.

Cilji

Kakovostna arhitektura

Kakovostna arhitektura je tista, ki je trajnostna, to pomeni, da je uporabna, varna, zdrava, do okolja prijazna, kakovostno oblikovana, vključujoča in ekonomična. Takšna arhitektura omogoča kakovost bivanja⁴ prebivalcem, rezultati pa se poznajo v dobrem počutju in motivaciji ljudi. Arhitektura in prostor

³ Partnerski sporazum med Slovenijo in Evropsko komisijo 2014–2020, Operativni program za izvajanje kohezijske politike v programskem obdobju 2014–2020

⁴ V okviru arhitekturne politike kakovost bivanja opredeljujemo po metodologiji OECD z naslednjimi kazalniki: dostopna stanovanja, primerni dohodek, dostopna delovna mesta, povezanost v lokalno

bistveno vplivata na formiranje posameznikove identitete in ustvarjalnosti v družbi. Kakovost grajenega okolja zato ključno vpliva na proces identifikacije človeka z družbo, ki ji pripada, pri čemer imajo poleg urbanistične oziroma krajinske vpetosti v prostor pomembno vlogo tudi ostali arhitekturni vidiki: funkcionalni, oblikovni, zahteve po ugodju in zdravju ter vključenost kulturne dediščine.

Zaradi vsega omenjenega je kakovostna arhitektura v javnem interesu.

Družbeno-kulturološke, funkcionalne in estetske kakovosti arhitekture imajo velik pomen, ocenjujejo pa jih tako uporabniki, kot tudi celotna družba. Po naravi celostne jih lahko delimo v štiri glavne lastnosti:

- funkcionalnost,
- zagotavljanje varnosti, zdravja in ugodja ,
- kakovostno oblikovanje ter
- kakovost tehnične izvedbe.

Vrednotenje kakovosti arhitekture je le deloma mogoče izvesti po analitskih merilih. Slednja se določajo tako z vzpostavitvijo objektivnih strokovnih kriterijev na eni strani, kot tudi z izpraševanjem in oblikovanjem uporabniških zahtev na drugi strani. Estetsko doživljanje arhitekture pa je odvisno tudi od subjektivnih občutkov opazovalca.

Pametna rast⁵

Arhitekturna dejavnost kot del kreativne ekonomije spodbuja zdravo ekonomsko rast družbe, razvoj gradbeništva in drugega gospodarstva ter investiranje.

Skozi zgodovino je stroka izoblikovala znanje in metode, kako povezati dosežke specialističnih znanstvenih in tehničnih strok s spoznanji humanističnih ter jih nadgraditi v delujočo, pomenljivo, skladno in estetsko kompozicijsko sintezo. Dotika se vseh ravni življenja v družbi in politiki. Da bi dosegli ustvarjalno in povezovalno moč arhitekture, je poleg nadaljnje širitve in krepitev interdisciplinarnega sodelovanja na področju urejanja prostora in gradnje potrebno smiselno in bolj povezano delovanje države, od zakonodaje do povezav različnih resorjev in sodelovanja med njimi. S sistemskimi ukrepi je treba na področju načrtovanja in gradnje zmanjševati tveganja za korupcijo in gospodarski kriminal.

Osnova kakovostne arhitekture je ureditev statusa poklica in dejavnosti. Arhitekturna stroka mora delovati tako v interesu naročnika in uporabnika kot v javnem interesu. Poklic in dejavnost je treba uskladiti v skladu z načeli svobodnih poklicev ter mednarodnimi standardi po zgledu držav z razvito arhitekturno kulturo.

Ker je javni sektor največji naročnik gradenj in arhitekturnih storitev, postavlja standarde za celotno družbo. Država je zgled, zato je treba posebno pozornost posvetiti javnemu naročanju arhitekturnih storitev. Poglavitno vodilo izbire načrtovalcev arhitekture morajo biti najboljše ideje in zasnove ter priporočila izdelovalcev.

Raziskovanje v arhitekturi in spodbujanje inovacij morata biti aktivno vključeni v interdisciplinarne projekte, kot so učinkovita raba virov in energije, energetska učinkovitost stavb, družbeno trajnostna naselja in stavbe, trajnostna mobilnost, dejavna prenova kulturne dediščine ter vsa druga področja, ki so povezana s trajnostnimi oblikami življenja in kulturo grajenega prostora.

---

skupnost, dostopnost do izobraževanja, čisto okolje, delujoča civilna družba, zdravje, zadovoljstvo z življenjem, varnost, uravnoteženost med delom in prostim časom.

⁵ Evropska komisija, Evropa 2020, Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast

Trajnostni razvoj

S pomočjo kakovostnega urejanja prostora lahko znatno pospešimo prehod v bolj trajnostno družbo z razvijanjem pametnih rešitev in spodbujanjem trajnostnega načina življenja, s čimer se zmanjšuje poraba naravnih virov in energije.

Trajnostna gradnja, učinkovita raba energije, preudarno ravnanje s prostorom ter spodbujanje kakovostne prenove in gradnje so razvojne priložnosti za Slovenijo. Ohranjanje in načrtovanje kakovostne arhitekture zahteva inteligentne in inovativne zasnove. Razvoj teh bo ključna arhitekturna naloga v bližnji prihodnosti. S primernim načrtovanjem in dolgoročno vizijo lahko gosti poselitveni vzorci z mešanimi rabami omogočajo trajnostno zeleno gospodarstvo, ki lahko dejansko zmanjša negativne vplive na okolje in pritiske na naravne vire ter poveča energetska učinkovitost.

Vključujoča arhitektura

Z ozaveščanjem o pomenu našega grajenega okolja in odgovornosti vsakega posameznika zanj je možna vzpostavitev zavesti in potrebe po kakovostno grajenem prostoru.

Razvoj prostorske pismenosti usmerja in povečuje občutljivost javnega mnenja za kakovostno arhitekturo. Z arhitekturno politiko želimo spodbuditi razvoj žive, kritične in inovativne prostorske kulture.

Učenje in vzgojo o grajenem prostoru je treba sistemsko vključiti v vse segmente izobraževanja. Vse generacije se morajo zavedati vrednot kakovostnega okolja in grajenega prostora ter njunega odločilnega vpliva na kakovost življenja na vseh področjih – na področju stanovanj, izobraževanja, dela in javnega prostora.

Usmeritve za aktivnosti

- **Vlada RS bo imenovala koordinacijsko telo za izvajanje arhitekturne politike.**
- **Koordinacijsko telo bo pripravilo akcijski načrt z ukrepi za implementacijo arhitekturne politike.**
- **Vključevanje ciljev arhitekturne politike v vse relevantne resorne politike in zakonodajo.**
- **Spodbujanje aktivnejše vloge v mednarodnih organizacijah na področjih arhitekture.**

1 KAKOVOSTNA ARHITEKTURA

Kakovostno naravno okolje je primerjalna prednost Slovenije, ki jo je treba nadgraditi tudi s kakovostno grajenim prostorom. Mesta, vasi in stavbe, v katerih stanujemo in delamo, se v njih gibljemo ali preživljamo prosti čas, vplivajo na kakovost naših življenj v socialnem, ekonomskem, okoljskem in kulturnem pogledu. In to ne le v vsakdanjem življenju, ampak tudi pri velikih, ključnih družbenih temah.

Kakovostna arhitektura nastaja z ustvarjalnim, odgovornim in odprtim sodelovanjem različnih politik ter strokovne javnosti, ki se srečujejo pri urejanju in gradnji prostora. Sodelovanje ljudi v procesih odločanja mora potekati po načelih vključevanja.

Pogoji za kakovostno načrtovanje grajenega prostora so kakovostno izobraževanje, ustrezna zakonodaja, odgovorno vodenje investicij in vključevanje stroke, vse od začetnih faz odločanja do oblikovanja stavb in urejanja prostora, ter urejeno in pregledno naročanje arhitekturnih storitev prek javnih naročil in natečajev.

Okolje in gradnja sta tesno povezana z družbenimi krizami: ekonomsko, ekološko, socialno, upravljavsko krizo, neučinkovitostjo politik, propadanjem javnega sektorja, krizo vrednot in vsemi drugimi, ki pestijo slovenski in svetovni prostor. Kakovostna arhitektura lahko učinkovito odgovarja na nekatera vprašanja, povezana s temi vrednotami: Ali živimo v zdravem in spodbudnem okolju? Kako in kje stanujemo? Kako in kje se izobražujemo, delamo, se zdravimo, se potrjujemo kot skupnost? Kakšen je javni prostor? Kako se spoprijemamo z izzivi podnebnih sprememb? Kakšne so stavbe, so varne ob naravnih pojavih, kot so poplave, potresi, viharji, ki so v zadnjem času vse pogostejši? Kako smo pripravljeni na prihodnost?

1.1 Opredelitev kakovosti

Ko govorimo o lastnostih kakovostne arhitekture, so te že od antike⁶ dalje v osnovi enake, v skladu sodobnosti prilagojenimi vrednotami pa jih v arhitekturni politiki poskušamo opredeliti z naslednjimi lastnostmi:

1.1.1 Varnost, zdravje in kakovost tehnične izvedbe (*trdnost*)

Bistvene lastnosti, ki jih mora vsak objekt zagotavljati, so varnost, zdravje in ugodje. Pri novogradnjah to dosegamo z izpolnjevanjem gradbenotehničnih standardov, medtem ko se pri poseganju v obstoječe objekte poskušamo normam čim bolj približati. Pri zagotavljanju zdravja in varnosti je velik poudarek na izbiri gradbenih materialov, ustrezni klimatizaciji in prezračevanju prostorov ter tehničnih ukrepih za zagotavljanje varnosti. Ustrezno načrtovan prostor veliko pripomore k subjektivni zaznavi varnosti, zaradi česar je tudi večje ugodje. K občutkom ugodja pa največ prispevajo toplotni, akustični in vizualni pogoji v prostoru. Na dobro počutje v prostoru vplivajo tudi drugi dejavniki, ki niso neposredno izmerljivi, kot so taktilnost, vonjave ipd.

Pri izbiri tehničnih rešitev so ključne za zagotavljanje osnovnega namena objekta preprostost delovanja in vzdrževanja. Odločitve, ki imajo velik učinek na izvedljivost in na stroške izvedbe, se sprejmejo že v projektni nalogi in pri načrtovanju zasnove. Zato je kakovost načrtovanja eden izmed ključnih pogojev, ki vplivajo na končno izvedbo in stroške obratovanja. Ustrezna znanja in izkušnje

---

⁶ Rimski antični inženir in arhitekt Vitruvij je v svoji vplivni študiji O Arhitekturi (De Architectura Libri X, 30-15 p.n.š.) zapisal, da mora biti arhitektura zasnovana v skladu s tremi načeli - načelom trdnosti, uporabnosti in lepote (*firmitas, utilitas, venustas*).

izvajalcev, kakovost gradnje, ki jo spremljajo arhitekti in drugi projektanti, ter nadzor nad gradnjo dodatno vplivajo na kakovost tehnične izvedbe.

1.1.2 Uporabnost (*funkcionalnost*)

S tem izrazom označujemo lastnost objekta, da omogoča izpolnjevanje določene funkcije, ki so odvisne od zahtev uporabe. Objekt je uporaben, kadar so celotna zasnova, umestitev v prostor, razporeditev prostorov in njihovih namembnosti, tehnične rešitve, podrobnosti, dostopnost ter infrastrukturna opremljenost med seboj in z namenom objekta usklajeni.

Spreminjanje namena in optimizacija uporabe je eno od načel trajnostne rabe površin, ki poleg tega daje prednost prenovam že obstoječih objektov pred pozidavo novih.

Pomemben vidik kakovostne arhitekture pa je tudi njena prilagojenost različnim marginalnim skupinam uporabnikov, predvsem v smislu gradnje brez arhitekturnih ovir. Arhitektura, ki je dostopna ljudem z zmanjšanimi vidnimi, slišnimi ali gibalnimi sposobnostmi, postane za njih uporabna, viša jim stopnjo bivalnega ugodja, hkrati pa odgovarja tudi na demografske spremembe v družbi, kjer je delež aktivnih starejših in funkcionalno oviranih ljudi čedalje večji.

1.1.3 Estetika (*lepota*)

Uporabnost objekta sama po sebi še ne vzpostavi kakovostnih bivalnih razmer. Ključno pri celovitosti arhitekture je namreč njeno oblikovanje, ki arhitekturi podari identiteto, harmoničnost in izrazno moč, ki odsevajo ter nadgrajujejo kulturne vrednote družbe, v kateri nastajajo.

Umetniške lastnosti arhitekture so le deloma racionalno razložljive in merljive, deloma pa so odvisne od izobrazbe, občutljivosti in doživljanja posameznikov ter skupnosti. Odražajo raven in vrednote lastnikov, uporabnikov in širše družbe in neposredno vplivajo na njihovo počutje, ustvarjalnost in vitalnost. Zato ni dovolj, če se arhitektura le odziva na prevladujoče družbene vrednote, njeni snovalci so pred izzivom, da jih tudi sooblikujejo za prihodnost. Pri tem igrajo posebno vlogo javne zgradbe, ki imajo vpliv na največ ljudi, zato s svojo pojavnostjo, značajem in izrazom pomembno vplivajo na občutenje in oblikovanje zavesti o kakovosti grajenega prostora, kot tudi na njegovo vrednost in socialno kohezijo.

Kakovostna arhitektura ni avtonomna, prenosljiva ali ponovljiva, temveč je zmeraj odraz prostora, v katerega je umeščena, zato je tudi težko standardizirana in predpisana vnaprej. Nastaja z ustvarjalnim načrtovanjem in razumevanjem prostora, kamor se umešča.

Pomen kakovosti ni mogoče opredeliti kot določen odnos do arhitekture, temveč kot miselnost in pristop, ali z besedami britanskega arhitekta Normana Fosterja: »Kakovost ni nikoli stvar denarja, ampak stanje duha.«

1.2 Arhitektura za ljudi

Ozko usmerjeni pogledi in parcialni interesi poseganja v prostor so povzročili številne nezaželene učinke, kot so socialna izključenost, prostorska segregacija, neustrezna dostopnost do osnovnih javnih storitev (šole, vrtci, zdravstveni domovi ...), pomanjkanje ustreznih stanovanj, onesnaženje naravnih virov ipd., ekonomska kriza pa je te razmere še dodatno poslabšala.

Ljudje, njihove potrebe in izboljšanje bivalnega okolja je treba znova postaviti v ospredje trajnostnega razvoja ter tako skozi cilje zdravega, varnega, vključujočega, okoljsko občutljivega, infrastrukturno opremljenega ter kakovostno oblikovanega grajenega prostora ustvariti razmere za trajnostno družbo. S konceptom mešanja rabe prostora, ki temelji na prepoznanih potrebah skupnosti, je treba dati prednost uravnoteženemu načrtovanju zasebnih in družbenih programov. Spodbujati je treba tudi

mehanizme participacije oziroma vključevanje prebivalcev in drugih uporabnikov prostora ter njihove želje in potrebe ustrezno vključevati v razvojne načrte.

1.3 Celostno ohranjena arhitekturna dediščina za kulturno identiteto skupnosti

Ohranjena arhitekturna dediščina je »blagovna znamka« številnih evropskih mest in podeželja. Pomeni živi simbol bogate kulturne preteklosti in raznolikosti, kar se kaže tako v kulturni identiteti kot potrebi, da jo ohranjamo.

Ohranjena arhitekturna dediščina je pomemben sestavni del oblikovanja kakovostnega bivalnega okolja. Gre za enega izmed ciljev trajnostnega razvoja, ki je v celostno ohranjeni kulturni dediščini prepoznal pogoj za ohranitev in razvoj identitete, kulturne raznolikosti in kakovosti življenja. Kulturna dediščina je danes vrednota, ki jo sicer formalno varuje vrsta mednarodnih in državnih konvencij, dejansko vrednost pa ima le tolikšno, kolikor je uspešno vključena v razvojne potrebe in postane enakovredna sestavina bivalnega okolja. Prenova stavb in območij kulturne dediščine, vključno z industrijsko, naj s prilagajanjem in kreativnimi rešitvami omogoča vnovično rabo in večjo energetsko učinkovitost stavb. Pri tem je treba slediti načelom, da se čim bolj ohranjata neokrnjenost in izvirnost arhitekture ter da je za vsak poseg treba iskati ustrezno ravnovesje med ohranjanjem varovanih vrednot in prilagajanjem današnjim potrebam.

1.4 Povezovalna moč arhitekture

V zadnjih desetletjih v svetu izjemno rastejo mesta. Kar četrtnina vseh prebivalcev Slovenije živi v sedmih mestih, trend zgoščevanja mest pa se nadaljuje. Zato v smislu prenove mest energetska prenova stavbnega fonda ne sme ostati izolirana akcija, temveč jo je smiselno povezati v celovite urbane prenove, ki naj vključujejo tudi socialne, ekonomske, okoljske in kulturne vidike s ciljem ustvarjanja povezovalnih in vključujočih mest. Razvoj v kompaktna mesta je možno usmerjati s povezovalno močjo arhitekturnega ustvarjanja, z mešano socialno in funkcionalno strukturo, z večanjem dostopnosti in mobilnosti, s spodbujanjem uporabe obnovljivih virov, z inovativnimi pristopi prostorskega načrtovanja in s spodbujanjem participacije lokalnih uporabnikov.

Zaradi svojega generalističnega načina ustvarjanja, ki je v jedru stroke, je arhitektura tista, ki obvladuje znanja in metode, da specialistične znanstvene in tehnične discipline povezuje s humanističnimi. Ob tem pa je ključna sposobnost usklajevanja velikega števila vhodnih podatkov v smiselno, povezano in soodvisno celoto, ki se nato kaže v uporabni, oblikovno skladni, varni, zdravi in udobni ter racionalni arhitekturi.

Pri svojem delovanju preči družbena, ekonomska, zdravstvena, okoljska, tehnična in umetniška področja, zato jo je smiselno vključevati v številne politike in področja resorjev.

1.5 Država kot vlagatelj naj bo zgled kakovosti

Gradnja javnih stavb in ureditev je javne narave, zato mora vsem omogočati pozitivno prostorsko izkušnjo: dostopnost, uporabnost, energetsko učinkovitost, varnost, trdnost, udobje in lepoto. Država, lokalne skupnosti in druge osebe javnega prava morajo biti zgled pri zagotavljanju kakovostnih meril in postopkov pri urejanju in načrtovanju grajenega javnega prostora.

Postopki naročanja morajo biti javni in transparentni. Javni arhitekturni in urbanistični natečaji so najprimernejši postopki za pridobivanje rešitev za gradnjo stavb in urejanje prostora. Le tako je mogoče med različnimi možnostmi izbrati optimalno rešitev in sprejeti najustreznejšo odločitev kot podlago za kakovostno načrtovanje in gradnjo ter za gospodarno vodenje investicij.

Ker je javni sektor največji investitor v družbi, mora skrbeti za premišljeno in inovativno načrtovanje, postavljati prioritete in spodbujati dobre prakse. Z gradnjo iz javnih sredstev postavlja splošna in posebna merila kakovosti za vse udeležene.

Usmeritve za aktivnosti

- **Prevzem aktivnejše vloge na področju urejanja prostora, gradnje in vodenja javnih investicij s poudarkom na večji odgovornosti in višji kakovosti.**
- **Podpora uveljavitvi kompetenc in odgovornosti arhitekturne stroke za uresničevanje ciljev arhitekturne politike, skupnih vrednot in javnega interesa ter zaščite ljudi, ki uporabljajo načrtovane stavbe in prostor.**

2 PAMETNA RAST

Arhitekturna dejavnost pospešuje razvoj gospodarstva in s tem povečuje blaginjo ljudi. Je del kreativne ekonomije, ki spodbuja zdravo ekonomsko rast na podlagi vlaganj in razvoja gradbeništva ter drugih gospodarskih panog. Ima pomembno vlogo pri graditvi konkurenčnega, na znanju temelječega gospodarstva. Ustvarja razvojni potencial, ki ima znotraj gradbeništva enega največjih multiplikativnih učinkov na rast bruto družbenega proizvoda. Primeri nekaterih evropskih držav kažejo, da lahko ob ustrezni institucionalni podpori in z jasno arhitekturno politiko postane močna izvozna gospodarska dejavnost.

Uveljaviti je treba visoka poklicna merila in tako zagotoviti upoštevanje javnega interesa, mednarodno uspešnost in razvoj arhitekturne stroke, s tem pa spodbuditi zaposlovanje in gospodarsko rast. Primerjalne prednosti v današnjem svetu konkurenčnosti so poleg narave in lege tudi izobraženi in ozaveščeni ljudje. V novem razvojnem ciklusu so priložnosti za zaposlovanje in samozaposlovanje mladih, ki so sposobni in izobraženi za uspešno delovanje v globalnem okolju, povezovanje med strokami, kreativnost in inovativnost.

Prostor v Sloveniji je prepoznaven po raznovrstni kulturni krajini in dediščini ter raznolikih in razsežnih naravnih sistemih. Pomembni so gozdnatost, vodnatost, ohranjenost vodotokov in biotska pestrost. Izjemna arhitekturna dediščina je prisotna v številnih naseljih, obdanih s kulturno in naravno krajino, po drugi strani pa je Slovenija privlačna tudi zaradi svoje vpetosti v mednarodni prostor z infrastrukturnimi osmi. Te danosti je smiselno vključiti v razvojne ukrepe za spodbujanje gospodarske rasti in trajnostnega razvoja. Hkrati se je treba zavedati, da je prostor omejen in končen, zato moramo z njim ravnati tako, da ga ohranjamo in varujemo pred nepremišljenimi, h kratkoročnim učinkom usmerjenimi posegi.

2.1 Učinkovita sistemska zakonodaja na področjih kulture, prostora in gradnje

Ustvarjanje kakovostnega grajenega okolja in ohranjanje kulturne identitete sta cilja gospodarskih politik in ukrepov za spodbujanje gospodarske rasti, povečanje konkurenčnosti gospodarstva in krepitev trajnostnega razvoja družbe.

Za doseg te ciljev je treba oblikovati institucionalni okvir, ki bo vseboval kakovostne in usklajene zakonodajne rešitve na področjih kulture, okolja, prostora, gradnje, gospodarstva, financ in izobraževanja. Rešitve morajo temeljiti na poglobljenih analizah vzrokov za sedanje stanje, večji odzivnosti, povezovanju ter vztrajnem, ciljno usmerjenem in kontinuiranem delovanju.

Veljavne resorske normativne ureditve je treba razčleniti, ovrednotiti, po potrebi dopolniti z ustreznimi strokovnimi podlagami in vsebinskimi usmeritvami (na primer z vsebinskimi smernicami za kakovostno načrtovanje in gradnjo javnih stavb splošnega družbenega pomena na posameznem ožjem področju javnega delovanja, na primer za javne knjižnice, vrtce, šole, bolnišnice ipd.) ter spet povezati v koherenten, smiselen in delujoč sistem.

Poleg tega je treba prenoviti politike, pristope in organiziranost na lokalni in regionalni ravni na vseh področjih. Zagotoviti moramo večjo udeležbo javnosti v demokratičnih postopkih odločanja, hkrati pa večjo strokovnost v ustreznih službah javnega sektorja in pri izvajalcih storitev na trgu. Treba je uveljaviti in opredeliti vlogo in naloge mestnega arhitekta in občinskega urbanista. Na ravni skupin občin (regij) bi bilo smotno spet vpeljati javne urbanistične zavode ter tako vnovič uveljaviti prostorsko in urbanistično načrtovanje kot javno službo in vodilno družbeno orodje za načrtovanje rabe prostora ter novih razvojnih strategij. S spremenjenim mišljenjem, ki razume prostor in arhitekturo kot ključni razvojni in ekonomski kategoriji, bomo znali in zmogli izkoristiti potenciala, tako da bomo razvijali

trajnostno naravnane dejavnosti na lokalni ravni in s tem spodbudili ekonomsko rast, povečali samooskrbo in pospešili prenovu kulturne dediščine.

Posebno pozornost je treba posvetiti sistemskemu preprečevanju posegov v stavbe, ki so neskladni z izvirnim načrtom in se izvajajo v sklopu rekonstrukcij, dozidav ali investicijskega vzdrževanja. Treba je oblikovati pravila za enotno vzdrževanje stavb z več lastniki in spodbujati dobro prakso avtorskega varstva arhitekturnih del.

2.2 Institucionalna ureditev poklica in dejavnosti

V Sloveniji je arhitekturna dejavnost velikokrat razumljena površno kot servis, ki investitorjeve zahteve prevaja v arhitekturno-tehnične načrte in je specializiran za estetiko. To vlogo v družbi je treba prenoviti v skladu z duhom odgovorne in kompetenčne družbe, in sicer predvsem v smislu večjih kompetenc in odgovornosti za uresničevanje ciljev arhitekturne politike, skupnih vrednot in javnega interesa ter zaščite tistih, ki uporabljajo prostor in stavbe. Znanja in kompetence, ki ustrezajo opisani odgovornosti, morajo biti široka in hkrati specializirana, zato je vključevanje arhitekturne stroke smiselno pri vsakem, tudi skromnem projektu oziroma posegu v prostor in gradnji.

Kakovostno načrtovanje je temelj kakovostne arhitekture. Pogoji za kakovostno načrtovanje stavb in urejanje prostora so stabilna zakonodaja, vključevanje stroke v vse segmente oblikovanja stavb in urejanje prostora ter urejenost in transparentnost javnega naročanja arhitekturnih rešitev v obliki javnega natečaja, ki v načrtovanju uveljavlja merila kakovosti.

Za udejanjanje ustvarjalne in povezovalne vloge arhitekture in s tem povezane kakovostne arhitekture je potrebna institucionalna ureditev poklica arhitekta v ustreznem zakonu, ki bo opredelil javni interes v arhitekturi in pogoje arhitekturne dejavnosti.

Arhitekturno ustvarjanje je intelektualna dejavnost, za katero je značilno delovanje v javnem interesu, a hkrati tudi varovanje interesov naročnikov in bodočih uporabnikov.

Gre za enega od poklicev, za katere se v državah z razvito arhitekturno kulturo uporablja izraz svobodni oziroma samostojni poklici. Splošne značilnosti in zahteve opravljanja dejavnosti svobodnih poklicev so⁷:

- opravljanje dejavnosti, ki posega v javni interes;
- zaupanje potrošnika v usposobljenost in strokovnost izvajalca storitve s področja reguliranih dejavnosti;
- samostojno izvajanje storitve in osebna odgovornost za izvedbo;
- strokovna in ekonomska neodvisnost pri izvajanju nalog;
- asimetrija obvladovanja informacij med naročnikom in izvajalcem storitev;
- neprofitno usmerjena dejavnost.

Temeljna načela poklica arhitekt – strokovnost, neodvisnost in odgovornost – zagotavljajo zaupanje naročnikov in udejanjanje poslanstva stroke.

Torej ne gre za navadno gospodarsko dejavnost, temveč je arhitekturna dejavnost »intelektualna, kulturna, umetniška in poklicna dejavnost. Arhitekturna storitev je strokovna storitev, ki je hkrati kulturna in gospodarska⁸«.

Ker je po splošno uveljavljeni opredelitvi poklica arhitekt »odgovoren za oblikovno, tehnično, ekonomsko, finančno, okoljsko in socialno načrtovanje ureditev in gradenj«, je nujno zagotoviti

⁷ Resolucija Evropskega sveta o arhitekturni kakovosti v mestnem in podeželskem okolju (2001/C 73/04)

⁸ Nemški »Musterarchitektengesetz«

strokovnost, kompetentnost in neodvisnost arhitekta. V skladu z mednarodnimi načeli svobodnih poklicev in po zgledu držav z razvito arhitekturno kulturo – zlasti z bližnjo srednjeevropsko poklicno tradicijo, ki jo deli tudi Slovenija – je varnost in zaupanje naročnika mogoče zagotoviti le z ureditvijo poklica in dejavnosti.

Upoštevanje tako zasebnega kot javnega interesa pri izvajanju nalog, odgovornost do bodočih uporabnikov (ki niso nujno naročniki) in podoba javnega prostora so kompleksne zahteve, ki jih izvajalci z neustreznimi kompetencami za opravljanje reguliranega poklica in dejavnosti ne zmorejo izpolnjevati. Posledice neustrezne ureditve in tržne tekme med usposobljenimi in neusposobljenimi izvajalci so pogosto slaba storitev, nezadovoljivi rezultati urejanja prostora in gradnje, nizka kakovost grajenega okolja, neracionalno vodene investicije ter nezadovoljstvo uporabnikov zaradi neizpolnjenih pričakovanj, zato je v razvitih gospodarstvih z visoko dodano vrednostjo ta segment trga storitev urejen.

Ker je treba naročnikom in uporabnikom storitev zagotoviti verodostojno in transparentno informacijo o ponudbi storitev oziroma partnerja, ki je sposoben usklajevati poseben interes posameznika z javnim interesom,⁹ so na področju arhitekturne dejavnosti uveljavljeni naslednji mehanizmi za zaščito javnega interesa in varstva potrošnikov:

- opredelitev znanj in kompetenc, ki temeljijo na akreditaciji izobraževalnih programov v skladu z Direktivo o priznavanju poklicnih kvalifikacij (46. člen);
- regulacija poklica, ki temelji na pridobljenih strokovnih kompetencah in lahko vsebuje dodatne regulacijske ukrepe;
- opravljanje storitev pooblaščenih strokovnjakov v skladu s pridobljenimi kompetencami in njihove vloge v procesu načrtovanja in gradnje;
- regulacija dejavnosti oziroma poslovnih subjektov, ki strankam zagotavlja uspešno izpolnitev naročenih storitev na določeni strokovni ravni in odgovornost izvajalca z jamstvi za kakovost opravljene storitve.

14

Za doseganje boljših rezultatov v procesih urejanja prostora in gradnje ter višje kakovosti grajenega okolja je treba vzpostaviti sistem, ki bo izločal neusposobljene izvajalce brez ustreznih kompetenc, zahteval večjo odgovornost stroke ter ji hkrati zagotovil veljavo, širše pristojnosti in zastopanost v javnem sektorju¹⁰. Etično strokovno ravnanje, neodvisnost in izogibanje konfliktu interesov so načela¹¹, h katerim ni treba zavezati le posameznih arhitektov, ampak tudi poslovne subjekte, tako da jim prek strokovnega pooblastila naložimo formalnopravno odgovornost za njihovo strokovno ravnanje.

Usmeritve za aktivnosti

- **Treba je zagotoviti bolj povezano delovanje države, tesnejše sodelovanje državnih organov in ustanov (medresorsko delovanje) ter vertikalno usklajevanje različnih ravni upravljanja (država – lokalne skupnosti).**

⁹ Primeri rešitev: avstrijski Ziviltechnikergesetz, francoski Loi sur l'architecture, nemški Musterarchitektengesetz itd.

¹⁰ Sektorska študija ACE – Architects Council of Europe kaže, da je Slovenija na dnu lestvice zastopanosti arhitektov v javnem sektorju.

¹¹ Kodeks poklicne etike arhitektov, krajinskih arhitektov in prostorskih načrtovalcev, Uradni list RS, št. 6/2005, 21. 1. 2005, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=2005153>.

- Cilje arhitekturne politike je treba smiselno upoštevati ob vsakokratnem spreminjanju prostorske in gradbene zakonodaje ter zakonodaje s posrednim vplivom na kakovost arhitekture (varstvo kulturne dediščine, varstvo okolja, energetska učinkovitost ipd.).
- Opredelitev arhitekture kot področje javnega interesa ter uveljavitev načel neodvisnosti, strokovnosti in odgovornosti pri izvajanju storitev.
- Urbanistično načrtovanje mora postati vodilno družbeno orodje za načrtovanje urejanja prostora ter novih razvojnih strategij, zato spodbujamo, da se na ravni skupin občin spet organizirajo javni urbanistični zavodi in s tem vnovič uveljavi prostorsko in urbanistično načrtovanje kot javna služba.
- Treba je oblikovati pravila za enotno vzdrževanje v stavbah z več lastniki ter spodbujati dobro prakso avtorskega varstva arhitekturnih del.
- V javnem sektorju je treba na področju urejanja prostora in graditve spodbujati zaposlovanje uslužbencev z ustrežno izobrazbo ter podrobneje opredeliti naloge, kompetence in odgovornost mestnega arhitekta urbanista, urbanistične komisije ter občinske službe za prostor, ki morata biti interdisciplinarni in vključevati strokovnjake različnih strok (na primer: arhitekta, krajinske arhitekta, gradbenike, komunalne inženirje, geografe, itd.).
- Uveljavitev enotnega pojmovnika za vse predpise s področja arhitekture in urbanizma.
- Novelacija prostorskega reda Slovenije s standardno vsebino in navodili za izdelavo prostorskih aktov s poudarkom na jasnosti, nedvoumnosti, grafični vsebini in uporabnosti za namen umeščanja in projektiranja.
- Spodbujanje optimizacije upravnih postopkov in vsebin projektne dokumentacije.

2.3 Javna naročila

2.3.1 Javno naročanje arhitekturnih storitev

Splošni koncept javnega naročanja z zahtevami po ocenjevanju ponudb s preprostim merili, pogosto ni uporaben za naročanje arhitekturnih storitev. Bistvena naloga arhitekturne storitve je namreč iskanje različnih rešitev in možnosti, ki niso vnaprej znane in merljive. Za smotrno vodenje investicij in ohranjanje prostorskih vrednot so nepogrešljivi prostorska preverjanja, soočanje alternativnih zasnov in izbira najustreznejših rešitev, zato jih je treba vključiti v postopke odločanja in naročanja. Kakovostna projektna dokumentacija je prvi pogoj za uspešno in smotrno izvedbo projektov. Te ni mogoče zagotoviti z, do prekratnim prevladujočo prakso, naročil po merilu najnižje cene, ki je spodbujala negativno selekcijo med ponudniki ter tržne anomalije in korupcijo. Izkazalo se je, da so koristi zaradi najnižje cene projektne dokumentacije neznatne v primerjavi z gospodarsko škodo, ki izhaja iz slabih rešitev in neakovostno pripravljene gradnje.

Poglavitni smoter, ki bi mu moral slediti sistem javnega naročanja, je najvišja možna kakovost za ustrežno ceno. Pojem kakovost zajema več vidikov, od splošnih (trajnostnih, okoljskih in gospodarskih) do konkretnih (kakovost rešitev, tehnična kakovost dokumentacije in storitev), kar naj bi v seštevku povečalo kakovost grajenega bivalnega in delovnega okolja ter javnega prostora, ne nazadnje pa tudi pospešilo umeščanje objektov in drugih posegov v prostor.

Najustreznejši način naročila arhitekturnih in inženirskih storitev je izbira ekonomsko najugodnejše ponudbe z ocenjevanjem na podlagi kombinacije ustreznih meril.

V sistem javnega naročanja je treba vgraditi načela in rešitve, ki zagotavljajo kakovost, ter ga povezati z resorji in vsebinami, ki jo omogočajo in operacionalizirajo¹².

2.3.2 Merila in smernice za naročanje arhitekturnih storitev

Za vzpostavitev ustreznega institucionalnega in pravnega okvira, ki bo omogočal uspešno izvedbo investicijskih projektov in pravno varstvo naročnikov, je treba podrobneje opredeliti vsebino arhitekturnih storitev, cilj, ki ga mora posamezna faza doseči, in merila kakovosti v skladu s sprejetimi evropskimi zavezami za uresničitev ciljev trajnostnega razvoja.

V postopkih pridobivanja gradbenih in drugih dovoljenj je treba pripraviti rešitve, ki bodo zagotovile, da se bosta država in javna uprava ukvarjali le s tistimi vsebinami, ki so v javnem interesu in so sorazmerne z določeno fazo postopka, pa tudi z izvedbo celovitih strokovnih storitev, ki so nepogrešljive za doseganje zahtevanih standardov in kakovosti.

Uskladitev vsebin storitev z mednarodno uveljavljenimi normativi bo omogočila večjo preglednost in varnost tujim vlagateljem ter spodbudila mednarodno konkurenčnost domače arhitekturne stroke. Natančno opredeljene vsebine in merila strokovnih storitev lahko bistveno prispevajo k bolj tekočemu in kakovostnemu javnemu naročanju.

Vzpostaviti je treba sistem, ki bo izločil ekscesne pojave na trgu in ustrezno vrednotil posamezne vidike zagotavljanja kakovosti.

Kakovostna merila na področju arhitekturnih storitev vključujejo široko paleto vidikov, od okoljevarstvenih in ekonomskih, ki upoštevajo širok razpon dejavnikov, ter vpliva in stroškov celotnega življenjskega cikla do družbenih, funkcionalnih, prostorskih, tehničnih in estetskih vidikov. Zato je povsod, kjer ne gre za vnaprej opredeljivo storitev, smiselno v postopek vključiti preverjanje in izbiro najustrežnejših strokovnih rešitev na podlagi javnega natečaja (z izjemo infrastrukturnih projektov).

16

2.3.3 Arhitekturni in urbanistični natečaji

Arhitekturni in urbanistični natečaj sta že skozi zgodovino dokazano najprimernejši postopek za izbiro najustrežnejših arhitekturnih in urbanističnih rešitev, ki naročnikom zagotavlja ustrezne strokovne podlage za odločanje ter omogoča izbiro med različnimi možnostmi.

Z javnim natečajem so projekti izbrani transparentno, strokovno in javno, saj so v postopek vključeni naročniki, strokovnjaki in javnost. Hkrati je natečaj orodje, s pomočjo katerega lahko širša javnost razmišlja o javnem prostoru in ga sooblikuje, vzpodbuja in izobražuje širšo javnost, javnemu naročniku pa omogoča učinkovito vodenje investicije, saj zagotavlja transparenten izbor rešitve.

Institut natečaja je tradicionalno polje iskanja najboljših rešitev, ki temelji na kakovostnih merilih, zato je vgrajen tudi v Direktivi EU o javnem naročanju¹³.

V nasprotju z naročili na podlagi najnižje cene, ki povzročajo negativno selekcijo med ponudniki in zato degradacijo in siromašenje javnega prostora ter nizko kakovost gradnje, je natečaj mehanizem, ki zagotavlja pozitivno selekcijo, naročilo projektov predlagateljem najustrežnejših rešitev ter izvedbo kakovostnih objektov in ureditev.

¹² Natečajni pravilnik in smernice za naročanje arhitekturnih storitev (junija 2016 je bila objavljena prva izdaja Smernice za naročanje arhitekturnih in inženirskih storitev).

¹³ Direktiva 2014/24/ EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26.2.2014 o javnem naročanju in razveljavitvi Direktive 2004/18/ES in Direktiva 2014/25/ EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. 2.2014 o javnem naročanju naročnikov, ki opravljajo dejavnosti v vodnem, energetskem in prometnem sektorju ter sektorju poštne storitve ter o razveljavitvi Direktive 2001/17/ES.

Institut javnega natečaja je treba na posodobljenih osnovah in jasnih izhodiščih spet uveljaviti za javne stavbe in posege v prostor ter za ureditve in gradnjo na pomembnih in občutljivih lokacijah. Pri infrastrukturnih projektih se to nanaša le na posamične objekte, kot so na primer: portali, mostovi, ipd. Posodobitev bo sledila sodobnim evropskim modelom in bo prilagojena potrebam in možnostim naročnikov ter načelom smotrnosti in vključevanja javnosti.

Usmeritve za aktivnosti

- **Naročanje arhitekturnih storitev na temelju kakovostnih meril in izbire najustreznejših rešitev.**
- **Predvideti možnosti za sistemske ukrepe za preprečevanje anomalij na trgu, kot so korupcija, dumping in nelojalna konkurenca, ter spodbujanje dobre prakse.**
- **Usposabljanje nosilcev investicijskih projektov in zagotavljanje celovitih procesov v delovanju javne uprave.**
- **Dopolnitev in spremljanje smernic za javna naročila arhitekturnih storitev: postopkovnik in vzorčni primeri za izvedbo natečajev in pridobivanje variantnih rešitev.**
- **Uveljavitev predpisa za določanje normativov storitev pooblaščenih arhitektov in drugih projektantov z informacijo o referenčni vrednosti storitev za potrebe javnih naročil in sodišč.**
- **Spodbujanje izvedbe arhitekturnih in urbanističnih natečajev kot najustreznejšega orodja za izbiro prostorskih rešitev.**
- **Prenova pravilnika, ki ureja področje javnih natečajev.**

2.4 Arhitektura kot raziskovalna in razvojna dejavnost

Primerjava deležev arhitekturnih storitev v celotnem bruto družbenem proizvodu sektorja gradbeništvo med povprečjem držav članic EU in Slovenijo pokaže, da v Sloveniji dosegamo le 55 % povprečja.

Znanstveno, umetniško in tehnično raziskovanje odločilno prispevajo k uspešnemu razvoju družbe, saj na njih temelji ustvarjalna ekonomija sodobnih družb. Raziskovanje v arhitekturi obsega zgodovinske študije arhitekture, študije metod za načrtovanje prihodnosti mest in študije tehnik za prenos spoznanj v življenje z raziskovanjem oblik, vzorcev, barv in materialov. Vsak proces načrtovanja in graditve je unikaten in samosvoj, zato so arhitekturni pristopi k odkrivanju težav in njihovemu reševanju izrazito inovativni in celostni, kar h končnemu proizvodu prispeva najvišjo dodano vrednost.

Za razvoj gradbeništva v visokotehnološko panogo, ki bo sposobna enakovredno tekmovali na evropskem in svetovnem trgu, predvsem pa prebivalstvu zagotavljati visoke standarde kakovostnega bivanja, je treba v razvojno-raziskovalno delo aktivno vključiti ustvarjalnost in inovativnost, ki sta vgrajeni v temelje arhitekturnega poklica.

Ustvariti bo treba pogoje za dejavno vključevanje arhitekturne stroke v interdisciplinarne raziskovalne projekte tehnoloških, družboslovnih, humanističnih in medicinskih ved, kot so evidentiranje in prenavljanje kulturne dediščine, gradnja in urejanje informacijske baze podatkov o arhitekturi v slovenskem kulturnem prostoru, izboljšanje energetske učinkovitosti stavb, vrednotenje stavb z zdravstvenih vidikov in vidikov socialne vključenosti, razvijanje družbene trajnosti ter trajnosti naselij in stavb, organizacija trajnostne mobilnosti in druge raziskave, ki so povezane s trajnostnimi oblikami življenja. Izvajanje arhitekturne politike bo zagotovilo sistematično spremljanje in vrednotenje rezultatov raziskav in njihov prenos v prakso s pripravo predpisov, priročnikov, monografij, metodologij

o procesih načrtovanja, standardov, katalogov novih gradiv in sistemov alternativnih virov energije, smernic za razvoj industrije, gradbeništva itd. Potrebna je tudi uskladitev klasifikacije ved z mednarodno veljavno klasifikacijo in veljavno evropsko klasifikacijo poklicnih kompetenc, tako da bo tehnološkimi in humanističnim vidikom arhitekturnega in urbanističnega načrtovanja priznan večdisciplinarni status ter ne nazadnje s tem povezana prilagoditev sistema meril za vrednotenje znanstvene, razvojne in umetniške uspešnosti specifičnim interdisciplinarnim kompetencam poklica. Tako bodo omogočili napredovanje tistim, ki izkazujejo celostne in najkakovostnejše dosežke na področju arhitekturnega in urbanističnega razvojno-raziskovalnega dela ter umetniškega ustvarjanja.

Usmeritve za aktivnosti

- **Prilagoditev nacionalnega sistema razvrščanja znanstvenih disciplin in meril vrednotenja razvojno-raziskovalne uspešnosti večdisciplinarnim značilnostim arhitekturnega ustvarjanja, z namenom izkoristiti specifične povezovalne zmogljivosti stroke pri izvajanju večdisciplinarnih raziskovalnih projektov.**
- **Dopolnitev uveljavljenih meril za ugotavljanje znanstvene uspešnosti s kakovostnimi kazalci in metodami vrednotenja raziskovalno-razvojnih del.**
- **Spodbujanje platform za povezovanje vsebin s področja arhitekture/oblikovanja, gospodarstva in raziskav.**

3 TRAJNOSTNI RAZVOJ

Urejanje prostora in gradnja sta panogi v stalnem razvoju. Sočasno z razvojem splošne zavesti o pomenu trajnostnega razvoja za preživetje se na tem področju pojavljajo nova dognanja, od vprašanj energetske varčnosti do novih tehnologij in materialov, ki lahko na eni strani zmanjšujejo negativne vplive, na drugi strani pa tudi pomagajo pri odzivanju na nove razmere. Kako smo pripravljeni? Kaj lahko naredimo? Kakšna je vloga arhitekture v trajnostni prihodnosti?

3.1 Prispevek arhitekture k trajnostnemu razvoju

Arhitekturna zasnova stavb ima pomemben vpliv na učinkovitost rezultatov gradnje. Skozi prostor in gradiva (materiale) ima uporabnik najbolj neposredno izkušnjo udobja, varnosti, uporabnosti ter energetske učinkovitosti stavbe. Za doseg ugodnega bivalnega okolja je treba pri vsakem projektu z vključevanjem pasivnih in aktivnih ukrepov usklajevati oziroma načrtovati konstrukcijske, tehnične in prostorske rešitve ter izbor materialov. Način, s katerim lahko stavba zadovolji uporabnikove potrebe, zahteva celosten pristop in dolgoročno razmišljanje. Sociološke in tehnološke analize ter načrtovanje upoštevajo različne vrste bivalnih vzorcev, uporabe, demografske in podnebne razmere ter prispevajo k temu, da stavbe lahko izboljšajo kakovost bivanja uporabnikov.

Vloga arhitekture, podpreljena s progresivno zakonodajo in investicijami, presega meje individualnega graditeljstva in postaja pomembno orodje preoblikovanja v trajnostne družbe.

1. Zato je pomembno, da se v vse zadevne dokumente, zakonodajo, standarde in podporne sklade vključi tudi pomen arhitekture, da bo lahko prispevala k postopni preobrazbi stavb v čim bolj okolju in ljudem prijazno arhitekturo, z obnovljivimi viri in učinkovito rabo energije.
2. Spodbujati je treba celostne preнове s povezovanjem finančnih instrumentov za energetske učinkovitost, saj lahko z izboljšanjem arhitekturnih rešitev precej povečamo zanimanje za vključevanje ukrepov energetske učinkovitosti.
3. Spodbujati je treba kritično raziskovalna dela na področju gradbeništva za povezovanje strokovnjakov v interdisciplinarne skupine.

Na energetski potencial stavbe odločilno vplivajo arhitekturne rešitve, ki nastajajo med načrtovanjem. Upoštevanje krajevnih razmer in potreb uporabnikov, oblikovanje, izbira materialov in sposobnost prilagajanja imajo vsaj tako velik vpliv na rabo energije kot izvedba in tehnične lastnosti vgrajenih materialov.

»Pametnih hiš« ni mogoče načrtovati kot univerzalno rešitev, ki bo zmanjšala ogljični odtis grajenega okolja. Pametne hiše potrebujejo visoko tehnologijo za svoje obratovanje, velike stroške pa povzročata njihovo vzdrževanje, zato je smiselno dati večji poudarek na razvoj stavbe skozi njeno celotno življenjsko obdobje, torej vključevati več arhitekturnih rešitev za smotrno rabo energije, kot so oblikovanje stavbnih mas, orientacija, lega, uporabnost, prostorska razporeditev prostorov ter fleksibilnost in druge lastnosti. Upoštevanje teh arhitekturnih zakonitosti gradnje bolj prispeva k manjšim obratovalnim stroškom kot avtomatizirani sistemi hlajenja, ogrevanja.

Manjša raba energije tako dolgoročno ne sme biti edini cilj trajnostnega razvoja, temveč mora načrtovanje in gradnja mest vključevati predvsem obravnavo ekonomskih, socialnih, okoljskih,

družbeno političnih in kulturnih vplivov. Arhitektura zmore na vsa ta vprašanja odgovarjati s celostnimi rešitvami, ljudem pa tako omogočiti bivanje v varnem, zdravem in humanem okolju, hkrati pa prispevati k ublažitvi podnebnih sprememb oziroma prilagajanjem naše družbe njihovim učinkom. V zadnjih letih so bili ukrepi za boljšo učinkovitost usmerjeni v gradbeno prenavo stavbnega fonda, vendar sta bila arhitektura in urbanizem izključena iz teh ukrepov.

Sodobne tehnične rešitve nam danes seveda ponujajo pomembne rezultate pri zmanjševanju stroškov, varovanju okolja in zmanjševanju naših vplivov na podnebne spremembe, vendar je treba v energetske prenavo vključiti tudi druge vidike, saj z dodajanjem toplotne izolacije in zamenjavami stavbnega pohištva stavbe dobivajo popolnoma nove podobe.

Zato je treba z inovativnim povezovanjem različnih finančnih ukrepov poskrbeti, da bodo spodbude za učinkovito rabo energije vključevale tudi arhitekturno oblikovanje in celostne prenave. S povezavo učinkovite rabe energije z ohranjanjem stavb kulturne dediščine, potresnimi sanacijami in drugimi razlogi za celovite prenave ter javnimi investicijami bodo dali ti programi dodaten vzgon za razvoj tehničnih rešitev in gradbeništva na splošno.

3.2 Trajnostni razvoj mest in naselij

Mesta in naselja imajo pomembno vlogo na področju trajnostnega ter tudi pametnega in vključujočega razvoja¹⁴.

Mesta so žarišča reševanja družbenih, gospodarskih in okoljskih izzivov ter prostor, ki ponuja priložnosti za najbolj trajnostne oblike bivanja. Mesta so tudi središča povezav, inovacij, ustvarjalnosti in storitev.

S svojimi ustanovami in dejavnostmi soustvarjajo odnose med prebivalstvom ter sooblikujejo način življenja in možnosti povezovanja v različnih skupnostih. Po predvidevanjih bo leta 2020 živelo v mestih dobrih 70 % Slovencev¹⁵. Koncentracija priložnosti in delovnih mest povzroča obsežne delovne migracije ljudi, zaradi česar urbana središča doživljajo velike pritiske na prostor in okoljske vire. Med ključnimi razvojnimi izzivi urbanih središč so zlasti onesnaženost zraka, slaba dostopnost z javnim prometom in problematika ozkih grl, degradirana območja ter slabo izkoriščene urbane površine mest za potrebe novih površin za gospodarski razvoj. Hkrati sta za mesto značilna problematika različnih oblik socialne izključenosti in prilagajanje na procese staranja prebivalstva.

Trajnostno upravljanje mest in naselij, ki dejansko zmanjšuje pritiske na naravne vire in povečuje energetske učinkovitost, je možno doseči s strokovnim načrtovanjem in dolgoročno vizijo gradnje mestnih predelov srednjih do visokih gostot z mešanimi rabami, v katerih ljudje živijo bolj strnjeno. Ob višjih gostotah je za trajnostni razvoj mest posebno pomembno razvijati inovacije pri gradnji stavb, zagotavljanju energetske učinkovitosti ter upravljanju odpadkov in prometa. Hkrati s tehničnimi rešitvami bo treba razvijati kakovostna življenjska okolja in spodbudna poslovna okolja ter učinkovito in pametno upravljanje. Trajnostni razvoj pametnih mest, ki podpira zeleno gospodarstvo¹⁶, v Sloveniji kot ključni področji izpostavlja izzive energetske učinkovitosti v povezavi s trajnostno gradnjo in trajnostno mobilnost¹⁷.

¹⁴ Smart cities and communities, <http://ec.europa.eu/eip/smartcities/>

¹⁵ Trajnostni razvoj mest, pametna mesta in zelena rast, http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/trajnostni_razvoj_mest_2016.pdf

¹⁶ Prehod v zeleno gospodarstvo in trajnostni urbani razvoj, Vlada RS

¹⁷ Trajnostni razvoj mest, pametna mesta in zelena rast, 2016

Za uspešno načrtovanje trajnostnega razvoja mest je treba uveljaviti tradicionalna orodja, kot sta regulacijski načrt in urbanistično načrtovanje.

3.3 Prenova in prilagajanje

Prenova stavb namesto novogradenj je oblika trajnostne gradnje, ki najbolj ohranja naravne vire, ob tem pa tudi oživlja središča mest in vasi, ohranja poselitev in krepi kulturno identiteto. Pri tem ne gre le za zaščito virov, prostora, kulture itd., ampak predvsem za kreativno oblikovanje prihodnosti. Razviti moramo oblike in možnosti za vzdržno in trajnostno bivanje ter politični, ekonomski, socialni in kulturni razvoj. Ohranitev kakovostne arhitekture, ki zahteva pametne in inovativne zasnove, je ključna arhitekturna naloga v bližnji prihodnosti. Stavbni fond v Sloveniji je amortiziran in energetske neustrezen. Sedanja zgolj energetska prenova mora postati celovita prenova vseh stavb z vidika energetike in ekologije, pa tudi ekonomije, tehnologije, arhitekture in urbanizma. Prenova je tudi primarna naloga v prihodnjem razvoju gradbene stroke.

Kakovostna arhitekturna prenova ohranja ter nadgrajuje okolje, prostor, kulturo, dediščino, izboljšuje bivalno in delovno okolje ter s tem medsebojne odnose, spodbuja razvoj družbe v celoti, posebno pa gradbeništva, turizma in kulture.

Prenova naj tako v izboru sodobnih materialov kot oblik zrcali razumevanje in prepoznavanje kakovosti izvirne arhitekture in njene identitete ter projektantsko iskrenost. V prenovo je treba vključiti vnovično uporabo kakovostnih materialov porušeni stavb, ki niso dotrajani, kot so opeka, les, keramika, ki so trajnostni tudi zaradi možnosti reciklaže.

Usmeritve za aktivnosti

- **Uveljavitev celostne prenove kot vodilne strategije za razvoj mest, naselij in stavb (kultura, energetika, funkcionalnost, dostopnost, varnost pred naravnimi nesrečami, zdravje).**
- **Izdelava in uveljavitev standardov trajnostne gradnje stavb in mest.**
- **Uveljavitev urbanizma in tradicionalnih tehnično-oblikovalskih orodij za načrtovanje razvoja mest (regulacijski načrt itd.).**
- **Zagotavljanje prisotnosti arhitekturne stroke pri tistih vzdrževalnih delih, ki imajo vpliv na preoblikovanje objektov (energetske prenove ipd.).**
- **Podpora projektom načrtovanja celovitih prenov, kar bo povečalo učinek projektov in izboljšalo uspešnost črpanja sredstev iz evropskih skladov.**
- **Predvsem s spremembami stanovanjske zakonodaje spodbujanje učinkovitega sodelovanja lastnikov pri prenovi večlastniških stavb.**
- **Spodbujanje celovite prenove opuščeni urbanih območij ter javnih in stanovanjskih stavb na državni, regionalni in lokalni ravni.**
- **Spodbujanje prenove tehnoloških in obrtnih con v območja krožnega gospodarstva.**
- **Zagotavljanje dostopnosti z javnim prevozom za vsako gradnjo in širitev stanovanjskih naselij ter izboljševanje dostopnosti obstoječih naselij s trajnostnimi prometnimi načini.**

4 VKLJUČUJOČA ARHITEKTURA

Sodobno urejene družbe se zavedajo pomena kakovostne arhitekture in strokovnega znanja, na osnovi katerega nastaja. Arhitekturno znanje se mora nenehno razvijati, vedno izhajati iz obstoječih in realnih potreb ter upoštevati že razvite in dosežene kakovostne rešitve iz zgodovine arhitekture in konkretno obravnavanega prostora.

Pomemben cilj arhitekturne politike je ustvariti okolje za gradnjo vključujoče arhitekture, ki je eden od temeljnih pogojev za razvoj vključujoče družbe. Z arhitekturo se v vsakem trenutku srečujemo vsi ljudje, zato pomembno vpliva na varnost, zdravje, dostopnost javnih dobrin in bivanjski smisel vseh družbenih skupin. Da dosežemo vključujočo arhitekturo, je potrebno načrtovanje raznovrstnih, dostopnih in varnih stanovanj, urejanje varnega, zdravega in vsem dostopnega javnega prostora, omogočanje enakopravnega dostopa do javnih storitev in delovnih mest, zagotavljanje dostopnega in učinkovitega javnega prevoza ter razvoj novih stavbnih tipologij za nove programe, ki jih v starajoči se družbi vse bolj potrebujemo. Vključujoča arhitektura je orodje demokratičnega razvoja, vzpodbuja širšo javnost k aktivnejšemu življenju, socialnim interakcijam in je kot taka močno orodje za prezentacijo in uravnavanje kulture.

Vključujočo arhitekturo bomo dosegli:

- z vključevanjem potencialov civilne družbe in ozaveščanjem javnosti,
- z izboljšanjem veljavnega sistema vzgoje in izobraževanja ter
- načrtnim razvijanjem in promocijo arhitekture kot pomembnega orodja za izboljšanje kakovosti bivanja.

4.1 Arhitektura v procesih vzgoje in izobraževanja

4.1.1 Vzgoja in izobraževanje

Med zvrstmi umetnosti je arhitektura edina, ki zadeva vsakega posameznika in je v javnem interesu. Zato je nujno treba dvigniti zavest o prostorskih vrednotah in etičnih posegih v prostor ter zagotoviti kakovostno urejen prostor tudi za zanamce. Pomemben prispevek k temu sta vzgoja in izobraževanje o arhitekturi in grajenem prostoru, ki naj bosta vključena v šolski sistem v čim bolj zgodnji dobi odraščanja. Zagotoviti je treba sistemsko vključevanje vzgoje in izobraževanje o arhitekturi, saj bomo le tako vzgojili ozaveščene, ustvarjalne in aktivne državljane¹⁸.

Pomemben cilj vzgoje in izobraževanja o arhitekturi je opazovanje in ločevanje manj kakovostnega od kakovostnejšega prostora ter zavedanje njegovega pomena za vsakodnevno življenje. Poudarek ni na izobraževanju bodočih arhitektov, temveč na razvoju ozaveščenih uporabnikov in različnih poklicev, ki so vezani na arhitekturo, urejanje prostora, gradnjo in oblikovanje, ter tudi bodočih ozaveščenih investitorjev.

Da bi ustvarili inovativno družbo, kar najširše uveljavili prostorsko opismenjevanje, ozaveščanje in učenje za trajnostni razvoj ter omogočali razvoj ustvarjalnega potenciala v celotni šolajoči populaciji, je treba spodbuditi načrtno in sistematično vključevanje arhitekturnih vsebin in učenja za trajnostni razvoj v učne načrte in po načelu medpredmetnosti v kurikule oziroma programe vzgojno-izobraževalnih zavodov in organizacij na vseh ravneh izobraževanja.

Izobraževanje arhitektov se mora posodobiti v skladu z novimi zahtevami in vlogo poklica.

¹⁸ Igriva arhitektura, priročnik za izobraževanje o grajenem prostoru, Ljubljana 2013

V visokoškolskem izobraževanju je treba spodbuditi večjo izbirnost predmetov s tega področja in sistemsko povezati študijski proces s prakso. Da bi odpravili podvajanje kompetenc in okrepili pametno specializacijo raziskovalnih tem, je treba uskladiti vsebine doktorskih študijskih programov. Na državni ravni je treba z vidika javne koristi raziskati in optimizirati število vpisnih mest na študijskih programih, ki so povezani z načrtovanjem in oblikovanjem posegov v prostor.

4.1.2 Vseživljenjsko učenje

Osrednja tema vseživljenjskega učenja o prostorski kulturi in arhitekturi je razumevanje in reševanje bivanjskih težav. Razumevanja prostora in arhitekture se učimo na mnogo različnih načinov: v rednem izobraževanju na vseh stopnjah, v neformalnih in priložnostnih oblikah izobraževanja odraslih, v prostočasnih dejavnostih, v udejstvovanju v upravljanju lokalne skupnosti in končno s samim bivanjem.

V interesu vseh je, da smo vsi arhitekturno in prostorsko pismeni, vsakdo, ki je kakorkoli odgovoren za odločitve o grajenem okolju (pri načrtovanju in oblikovanju, gradnji, vzdrževanju itn.), pa ustrezno kvalificiran. Za celostno vseživljenjsko izobraževanje o prostorski kulturi in arhitekturi je treba povezati različne izobraževalne in strokovne ustanove za celostno vseživljenjsko izobraževanje.

Spodbujali bomo prostovoljno sodelovanje stroke pri izobraževanju splošne javnosti z različnimi oblikami izobraževanja, kot so spletno podprto učenje, kombinirano učenje, učenje na daljavo itd.

Vseživljenjsko učenje zajema tudi permanentno, redno in obvezno izobraževanje arhitektov v praksi, ki jih lahko organizirajo in izvajajo zbornice in druga strokovna združenja s podporo visokošolskih zavodov v skladu s politiko zagotavljanja kakovosti storitev¹⁹.

Ker je arhitekt po evropski zakonodaji opredeljen kot poklic z javno odgovornostjo, sta obvezno pripravništvo in strokovni izpit utemeljen in sorazmeren ukrep za zagotovitev javnega interesa²⁰ in zaščito potrošnikov²¹. Da bi omogočili hiter in tekoč dotok kakovostno usposobljenih mladih arhitektov na trg dela in storitev, bo po zaključku petletnega študija organizirano pripravništvo kot del rednega izobraževalnega procesa v okviru arhitekturnih birojev in pod strokovnim vodstvom visokošolskih zavodov.

Pomemben del vseživljenjskega učenja je stalno poklicno usposabljanje. Potreba po neprestani nadgradnji osnovnega znanja izhaja iz:

- čedalje hitrejšega tehnološkega razvoja v gradbeništvu, še posebej na področju trajnostne gradnje in učinkovite rabe energije;
- povečanja normativnega urejanja področja (zakoni, standardi, smernice ...);
- vse večjega števila novih in atipičnih nalog na poklicnem področju;
- prilagajanja izzivov prostega prehajanja na trgu dela;
- vloge in vključevanja arhitektov v izzive družbenih sprememb;
- povečanja potreb po specialističnih znanjih, kot so konservatorstvo, tehnologije BIM ipd.;
- potreb po obvladovanju komunikacijskih veščin z naročniki, investitorji, zainteresirano javnostjo.

Vsa ta znanja je treba ves čas vzdrževati in nadgrajevati.

¹⁹ Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2006/123/ES z dne 12. decembra 2006 o storitvah na notranjem trgu, 26. člen,

²⁰ Direktiva 2013/55/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. novembra 2013 o spremembi Direktive 2005/36/ES o priznavanju poklicnih kvalifikacij, 46. člen

²¹ Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2006/123/ES z dne 12. decembra 2006 o storitvah na notranjem trgu, Uvod, 40, 56, 4. člen, 8, gl. op. zgoraj.

4.1.3 Civilna družba in nevladne organizacije

Eden od osnovnih ciljev gradnje za bivanje ljudi je načrtati mejo in povezavo med javnim in zasebnim prostorom. Po definiciji se v javni prostor umeščajo tudi interesi in energije članov in članic civilne družbe ter nevladnih organizacij, ki se tukaj združujejo, povezujejo in delujejo, da bi za skupno blaginjo zapolnili vrzeli v delovanju javnega sektorja²². Ker je arhitektura po svojem bistvu prostor delovanja civilne družbe in nevladnih organizacij, je treba s pomočjo stroke in njenega načina razmišljanja načrtno in sistemsko pospeševati pobude neformalnih organizacij za izboljšanje kulture gradnje in prostorske kulture, kar bo prispevalo tudi k zmanjšanju revščine in družbene izključenosti ter ustvarjanju novih delovnih mest.

4.2 Promocija arhitekture

4.2.1 Mednarodna uveljavitev in izmenjava izkušenj

Mednarodna uveljavljenost kakovostne arhitekture prispeva k pozitivni podobi sodobne, razvite družbe, pomaga pa tudi pri pridobivanju tujih investicij in investitorjev.

Arhitektura je globaliziran poklic z dvojnimi učinkom: promocija slovenske arhitekture v tujini lahko prispeva tako k izvozu arhitekturnega in inženirskega znanja kot k izvozu izdelkov industrije in storitev.

Zato je treba spodbujati in krepiti izvozno naravnost arhitekture (sodelovanje in organizacija simpozijev in konferenc, sodelovanje v mednarodnih projektnih skupinah, priprava razstav, razvoj mednarodnih spletnih platform, povezovanje z gospodarskimi panogami ter prioriteta, prevajanje strokovne literature).

4.2.2 Uporaba digitalnih tehnologij

Digitalna doba je prinesla spremembe v družbo in arhitekturo. Digitalizacija poklica omogoča stalno prožnejše prilagajanje arhitekture najnovejšim dosežkom humanističnih, naravoslovnih in tehničnih znanosti. Za uspešno širjenje vrednot in ciljev arhitekturne politike so digitalni mediji odločilni in nepogrešljivi. To velja zlasti za mlade, ki so večji digitalni orodij. Nove tehnologije so posodobile načine ustvarjanja, predstavljanja in popularizacije arhitekture. Organizirana podpora države razvoju digitalizacije v stroki omogoča boljše obvladovanje zahtevnih projektov, hkrati pa tudi komunikacijo z drugimi strokami s pomočjo splošno razumljivih vizualizacij, kar spodbuja inovacije na podlagi sinergije znanj iz različnih znanstvenih in umetnostnih disciplin. Z ukrepi arhitekturne politike na področju raziskav in razvoja bomo zagotovili sistematičen prenos inovacij v razvoj različnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij, ki omogočajo tudi več neposredne demokracije in dejavno sodelovanje ljudi pri nastajanju in oblikovanju grajenega prostora.

Da bi tudi v prihodnje ohranili značilno povezovalno kompetenco stroke pri razvoju celostnih projektov gradnje prostora, bomo z ustreznim izobraževanjem in vseživljenjskim učenjem usposabljali arhitekto za uporabo novih digitalnih tehnologij s področja nadzora stroškov in vplivov na okolje. Da bi splošni javnosti omogočili kompetentno soodločanje v procesu načrtovanja in gradnje posegov v prostor, je nujno sistematično izvajati projekte digitalnega opismenjevanja ljudi za uporabo različnih vmesnikov.

Usmeritve za aktivnosti

- **Spodbujanje sistematičnega vključevanja arhitekturnih vsebin in učenja za trajnostni razvoj v veljavne učne načrte in po načelu medpredmetnosti v kurikule oziroma programe vzgojno-izobraževalnih zavodov in organizacij na vseh ravneh izobraževanja,**

²² Socialno podjetništvo, <http://www.socialni-inovatorji.si/knjiga/socialno-podjetnistvo/22-socialna-ekonomija-nevladne-organizacije>

da bi razvijali osnovno prostorsko pismenost pri prebivalstvu in hkrati spodbudili ustvarjalni potencial arhitekturnega snovanja v celotni šolajoči populaciji.

- Zagotavljanje osnovnega/dodatnega strokovnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za izvajanje vzgojno-izobraževalnih vsebin in dejavnosti na temo prostorske pismenosti in trajnostnega razvoja.
- Spodbujanje uskladitve visokošolskih in doktorskih študijskih programov različnih smeri s tega področja na način, ki bo izključil podvajanje kompetenc in okrepil pametno specializacijo raziskovalnih tem v okviru doktorskih študijev, in na državni ravni optimizirati število vpisnih mest na študijskih programih, ki so povezani z načrtovanjem in oblikovanjem posegov v prostor.
- Povezovanje omrežij različnih izobraževalnih, strokovnih in civilnodružbenih ustanov za celostno vseživljenjsko izobraževanje o prostorski kulturi, kulturi gradnje in arhitekturi (spletno podprto učenje, kombinirano učenje, učenje na daljavo itd.).